
Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України
Національний університет
“Львівська політехніка”

***ПЕДАГОГІКА
І ПСИХОЛОГІЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ***

Науково-методичний журнал

№ 2

березень – квітень

У номері:

- * Дидактика, методика
і технології навчання*
- * Психологія*
- * Зарубіжний досвід*
- * Історія професійної освіти*
- * Проблеми управління*

м. Львів

2014 р.

<p>Засновники: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України Львівський науково-практичний центр Інституту професійно-технічної освіти НАПН України Національний університет “Львівська політехніка”</p> <p>Фахове видання України з педагогічних і психологічних наук</p> <p>Видається один раз на два місяці з січня 1997 р.</p> <p>Реєстраційне свідоцтво КВ № 16646-5318 ПР від 24.03.2010 р.</p> <p>Адреса редакції: 79008, м. Львів-8, вул. М. Кривоноса, 10. e-mail: pppo2003@ukr.net</p> <p>Телефони: Головний редактор – (044) 440-63-88 (Київ) Заступники головного редактора – (032) 275-29-91 (Львів)</p>	<p>Головний редактор – Н. Г. Ничкало</p> <p>Перший заступник головного редактора – Ю. Я. Бобало</p> <p>Редакційна колегія: Г. П. Васянович (заст. гол. ред.), С. М. Вдович (відп. секретар), О. В. Аніщенко, Н. І. Жигайло, Я. Зімни, Я. Г. Камінецький, І. М. Козловська, В. М. Корягін, О. Є. Кузьмін, І. Є. Курляк, А. В. Литвин, П. Г. Лузан, В. О. Моляко, Н. В. Мукан, О. І. Огієнко, О. М. Отич, Е. О. Помиткін, Л. П. Пуховська, В. О. Радкевич, В. В. Рибалка, Н. А. Сейко, П. І. Сікорський, Т. П. Усатенко, Л. О. Хомич, Т. С. Яценко.</p> <p>Переклад англійською мовою: О. В. Дубовик</p>
---	---

Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович,
 доктор педагогічних наук,
 старший науковий співробітник Т. П. Усатенко,
 доктор психологічних наук, професор,
 член-кореспондент НАПН України Г. О. Балл,
 доктор психологічних наук, професор Е. О. Помиткін.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України від 6 березня 2014 р., протокол № 3.

Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. — 2014. — № 2. — 240 с.

УДК 37

Науково-методичний журнал із проблем теорії, методики і практики професійної освіти адресовано науковцям, студентам, викладачам професійно-технічних і вищих навчальних закладів, аспірантам, докторантам, усім, хто цікавиться проблемами педагогіки і психології професійної освіти.

© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
 © Львівський науково-практичний центр
 Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
 © Національний університет “Львівська політехніка”

ДИДАКТИКА, МЕТОДИКА І ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Григорій Васянович, Василь Онищенко

Дидактичні засади формування професійних якостей
майбутніх фахівців професій типу “людина – людина” 7

Михайло Коляда

Вибір оптимальних форм, способів і методів організації навчального
процесу за індивідуально орієнтованою освітньою системою 30

Майя Кадемія, Світлана Кізім

Модернізація підготовки педагогів у ВНЗ
на основі компетентнісного підходу 41

Олена Будник

Теоретичні концепти підготовки майбутніх учителів
до соціально-педагогічної діяльності у школі I ступеня 49

Тимур Арабаджі

Етапи формування готовності до професійного самовизначення
спортсменів після закінчення спортивної кар’єри 59

Оксана Гордійчук

Фахова підготовка студентів ВНЗ
до реалізації мистецько-синтетичної змістової лінії 68

Любов Ємчик, Уляна Смолінська

Прогностичний підхід до формування змісту навчальних предметів у ПТНЗ 75

Наталія Бобаль

Використання технологій розвитку критичного мислення
у навчанні майбутніх журналістів роботі з інформацією 83

Сергій Чеб

Використання електронних засобів навчання в інклюзивній моделі освіти 90

Максим Загорний

Результати педагогічного експерименту з перевірки ефективності
інноваційної моделі розвитку інформаційної компетентності
педагогічних працівників ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації 98

Ольга Братина

Використання інноваційних технологій на уроках новітньої історії в ПТНЗ 108

CONTENTS

DIDACTICS, METHODS AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION

<i>H. Vasianovych, V. Onyshchenko</i>	
Didactic Principles of Future Specialists' Professional Skills Formation for Professions of "Person – Person" Type	7
<i>M. Koliada</i>	
Choice of Optimum Forms, Ways and Methods of Educational Process Organization in Individually Oriented Educational System	30
<i>M. Kademiya, S. Kizim</i>	
Modernization training of teachers in universities based on competence approach	41
<i>O. Budnyk</i>	
Theoretical Concepts of Preparing Future Teachers for Social and Educational Activities at Primary School	49
<i>T. Arabadzhy</i>	
Stages of Forming Readiness for Athletes' Professional Self-Determination after Their Sports Career	59
<i>O. Gordiychuk</i>	
University Students' Training for Realization of Artistic and Synthetic Content Line	68
<i>L. Emchik, U. Smolinska</i>	
Predictive Approach to Formation of Academic Courses Content at Vocational School	75
<i>N. Bobal</i>	
Using Techniques of Critical Thinking Development while Teaching Future Journalists to Work with Information	83
<i>S. Cheb</i>	
Use of Electronic Tools of Learning in Inclusive Education	90
<i>M. Zahornyi</i>	
Results of Pedagogical Experiment to Verify Effectiveness of Innovation Model of Development of Information Competence of Pedagogical Staff at Vocational Training Institutions in System of Qualification Improvement ...	98
<i>O. Bratyna</i>	
Using Innovative Technologies while Teaching Recent History at Vocational Schools	108

УДК 378.147:004.056.5

Михайло Коляда

ВИБІР ОПТИМАЛЬНИХ ФОРМ, СПОСОБІВ І МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ІНДИВІДУАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЮ ОСВІТНЬОЮ СИСТЕМОЮ

У сучасних політичних і соціально-економічних умовах перед вищою школою України поставлене завдання сприяння індивідуально-професійному становленню фахівця нового покоління. У зв'язку з цим проблема індивідуалізації освітнього процесу у вищому навчальному закладі істотно актуалізується. Завдяки диверсифікованості вищої освіти з'явилися реальні можливості для її вирішення у новій освітній ситуації.

Проблема вибору оптимальних форм, способів і методів організації навчального процесу за індивідуально орієнтованою освітньою системою є дуже *актуальною*, тому що саме їх вдале використання стає запорукою ефективної підготовки майбутніх фахівців різних профілів. Цей вибір підсилюється саме тоді, коли тим, кого навчають, дають можливість самостійно обирати індивідуальну освітню траєкторію.

Методологічні підходи до з'ясування сутності методів навчання як багатоякісного, багатовимірного явища, які мають різні сторони прояву, розглядають вітчизняні (А. Алексюк, Н. Бібік, В. Бондар, В. Лозова, І. Малафій, В. Онищук, В. Паламарчук, О. Савченко) та зарубіжні (Ю. Бабанський, М. Левіна, І. Лернер, М. Махмутов, В. Оконь, А. Сітаров, М. Скаткін та ін.) дидакти. Проте погляди вчених стосовно вибору оптимальної сукупності та типів методів відрізняються. Особливо це стосується методологічного підґрунтя, коли методи навчання поєднуються з формами та способами організації навчального процесу. Тут постає багато питань саме методологічного характеру, зокрема виникає плутанина не лише класифікаційного плану, але й чисто організаційного. Такі науковці, як Н. Голованова, Ю. Мальований, С. Смирнов, форми навчання пов'язують із диференціацією через урахування рівнів стійких характеристик процесу навчання та рівнів розгляду їх сутності. Наприклад, сутність першого рівня стосується навчання як педагогічного процесу в цілому.

Але ж розглядаючи проблему вибору оптимальних методів, форм і способів організації навчального процесу саме за індивідуальною освітньою системою, різко підвищується плутанина не лише у тлумаченнях і у визначеннях цих фундаментальних педагогічних понять, але й у спо-

собах їх єдиного використання. Наприклад, український дослідник Ю. Мальований форми навчання виражає у найбільш загальному погляді, зокрема як спосіб організації навчання. Він визначає форми навчання через те, яким чином має бути організований процес навчання, на відміну від методів, які відповідають на запитання, як навчати [6, с. 965].

В. Лоренц під індивідуальним освітнім маршрутом розуміє “цілеспрямовану проєктовану диференційовану освітню програму, що забезпечує студенту позицію суб’єкта вибору, розробки, реалізації освітньої програми при здійсненні педагогічної підтримки професійного самовизначення і самореалізації майбутнього фахівця” [8, с. 22]. М. Соколова під індивідуальним освітнім маршрутом розуміє “освоєння студентом освітньої програми, з опорою на його освітній досвід, можливості, з орієнтацією на вирішення його освітніх проблем” [10, с. 68].

Індивідуальну освітню траєкторію Н. Суртаєва визначає таким чином: “Це певна послідовність елементів навчальної діяльності кожного студента, що відповідає його особистісним здібностям, можливостям, мотивації, інтересам, здійснюваним під час координуючої, організуючої, консультуючої діяльності викладача” [11, с. 13]. Л. Байбородова і К. Серебреннікова під індивідуальною освітньою траєкторією студента розуміють “шлях його розвитку, що показує “рух” у системі напрямів і рівнів освітньої діяльності” [2, с. 22].

Але всі науковці сходяться в тому, що індивідуально орієнтована освітня система завжди відображає *свободу вибору*. Саме О. Газман її так і називає: “свобода – це вибір” [5]. М. Бердяєв визначає свободу як “виконання внутрішнього закону, волі” [3]; І. Кант іменує її як “відповідальність, обов’язок, завдання самому собі”. Свобода вибору – це також спосіб відстоювати точку зору, відкривати себе (Б. Спіноза); творча діяльність (К. Ушинський); коли вільна людина не примушується ззовні (Р. Декарт), не залежить від сторонніх послуг і опіки (І. Кант), має стійкість, самобутність, уміння передбачати наслідки своїх учинків (С. Гессен).

Враховуючи здобутки сучасної педагогічної теорії та методології професійної освіти, ми в якості завдань цієї статті взяли лише проблему поєднання у виборі оптимальних форм, способів і методів організації навчального процесу за індивідуально орієнтованою освітньою системою.

Метою статті є виокремлення основних свобод студентів сфери інформаційної безпеки та побудова наочної моделі поєднання форм, способів і методів організації їх навчального процесу за індивідуально орієнтованою системою навчання.

Слід відрізнити індивідуально орієнтоване навчання, що передбачає індивідуальний підхід до тих, кого навчають, у межах одного студентсь-

кого колективу, від диференційованої системи навчання, коли студенти групуються на підставі певних особливостей для індивідуально орієнтованого професійного навчання з урахуванням їх фахових інтересів, нахилів, здібностей, темпераменту і характеру [6, с. 332]. Свобода вибору студентом різних елементів навчального процесу і організаційних форм навчальної діяльності, паритетність учасників навчально-виховного процесу з урахуванням професійних і культурних норм спілкування, відкритість і визнання унікальності не лише самого себе, але й неповторності й індивідуальності своїх співучасників у освітньому процесі – це головна ідея нової парадигми індивідуально орієнтованої освітньої системи.

Пристаючи до організаційно-методичного проектування умов для формування навичок професійного самовизначення майбутнього фахівця сфери інформаційної безпеки, необхідно дати педагогічну інтерпретацію категорії “свобода вибору” через усвідомлення власної індивідуальності та визначення меж можливої самореалізації своєї унікальності в освітньо-професійному середовищі.

У контексті досліджуваної проблеми під свободою вибору студента ми розуміємо, насамперед, розвиток і самовизначення, а також самостійність і відповідальність у прийнятті рішень. При цьому студенти повинні бути готові визначитися зі своїми бажаннями, здібностями і спланувати освітню діяльність щодо досягнення поставлених професійних цілей. Отже, категорія “свобода студента” з педагогічної точки зору розглядається нами не як самоціль, а як цінність і умова для становлення і розвитку його індивідуальності.

На рис. 1 представлено реалізацію свободи вибору студентом основних положень за індивідуально орієнтованою системою навчання. Тому, хто вчиться, дається право вибору основних положень, що наводяться у поясненні назви малюнка.

Створюючи для студентів умови відповідального вибору, самовизначення, самостійності в освітньому процесі, ми тим самим даємо їм можливість не просто зрозуміти власну індивідуальність, але й оцінити і спроектувати можливості гармонійної реалізації своєї унікальності у студентському оточенні, у професійному середовищі, у соціумі.

Переходячи від головного принципу в організації індивідуальної освітньої траєкторії студентів до практичного його впровадження, розглянемо, як ця необхідна умова вільного, відповідального вибору дозволяє ефективно поєднати вибір форм і способів проведення занять з оптимальним добром методів навчання.

У процесі навчання відбувається оволодіння професійною діяльністю. Отже, ми будемо говорити про діяльнісний підхід до процесу учін-

ня. Д. Ельконін дав таке визначення навчальної діяльності: “Навчальна діяльність є, насамперед, така діяльність, у результаті якої відбуваються зміни в самому студентові. Це діяльність самозміни, її продуктом є ті зрушення, що відбулися у ході її виконання в самому суб’єкті” [14, с. 45]. Це визначення найбільш вдало тлумачить поняття “навчальна діяльність” і при цьому дуже точно вказує на те, що продуктом цієї діяльності й буде особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Рис. 1. Реалізація свободи вибору студентом основних положень за індивідуально орієнтованою системою навчання:

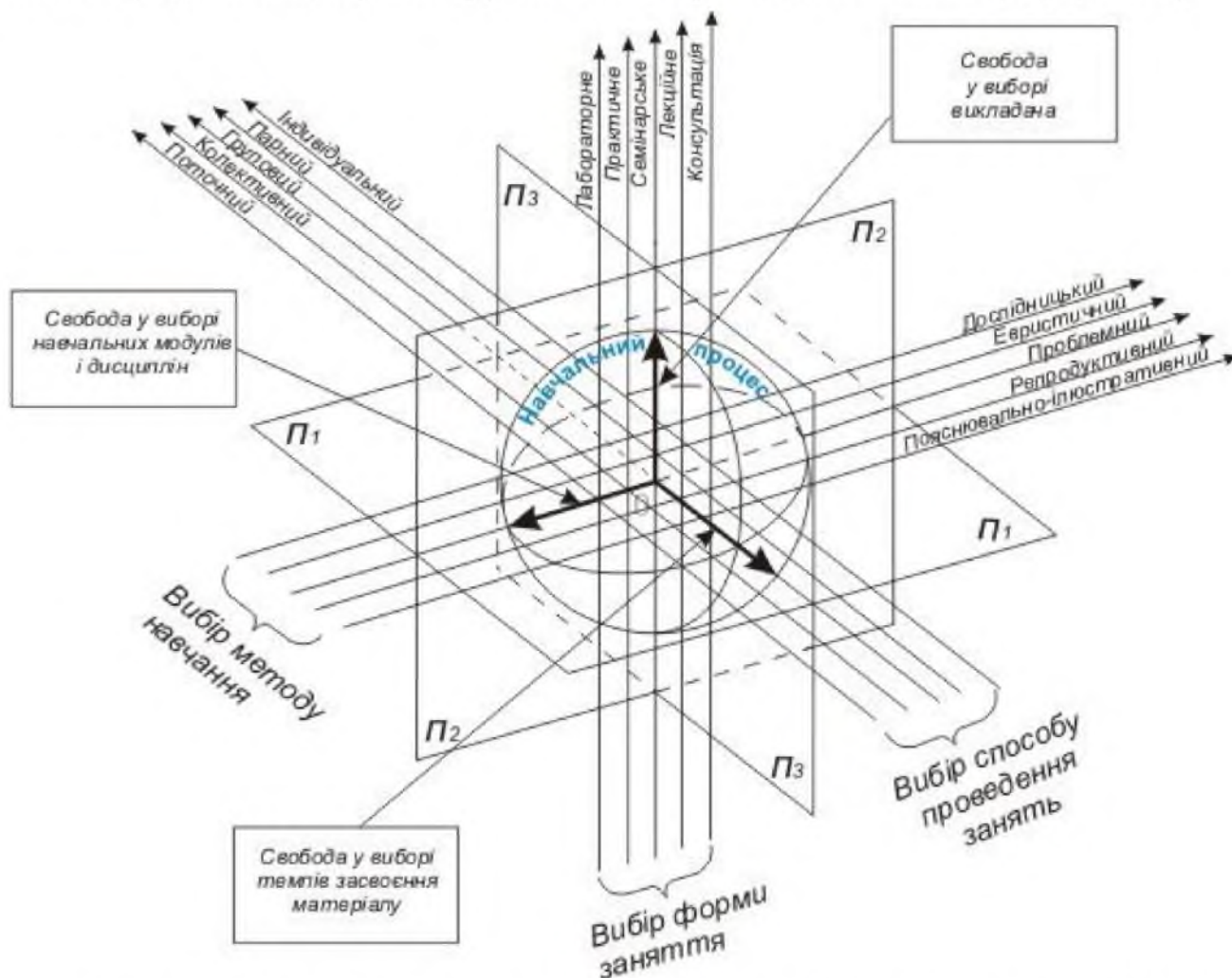
Примітка: 1) відбір дисциплін (спецкурсів); 2) відбір навчальних модулів; 3) добір змістових одиниць навчальних модулів; 4) відбір послідовності вивчення навчальних модулів; 5) відбір методів навчання; 6) використання різних освітніх технологій; 7) відбір форм занять; 8) відбір способу проведення занять; 9) використання різних систем навчання; 10) відбір темпу проведення занять; 11) визначення часу проведення занять; 12) визначення часу проведення консультацій; 13) альтернатива відбору викладача; 14) альтернатива відбору тьютора.

Указуючи на варіативну структуру навчальної діяльності студента, ми маємо на увазі не лише зміну змісту навчальних модулів і дисциплін, оптимальний добір змістових одиниць цих модулів, а й вибір оптимальних форм, засобів, методів і темпів навчання, застосування тих способів учіння, що найбільшою мірою відповідають індивідуальним особливостям того, хто навчається. Врахування індивідуальних особливостей кожного студента сприятиме формуванню індивідуального стилю його діяльності, особистісної зацікавленості у вивченні спеціальних професійно орієнтованих курсів, оскільки він буде мати можливість сам брати участь у проектуванні індивідуальних освітніх маршрутів. Можливість свободи вибору і варіативність при проектуванні індивідуального освітнього маршруту є відмінною рисою особистісно орієнтованого освітнього процесу.

Навчальний процес професійної підготовки майбутніх фахівців із захисту інформації та управління інформаційною безпекою можна пред-

ставити у вигляді сфери, яку перетинають перелічені вище системи вільного вибору студента. Візьмемо для аналізу лише три найбільш важливі ознаки, за якими доцільно класифікувати інструменти навчального процесу: площину вибору методів навчання (Π_1), площину вибору форм занять (Π_2) і площину вибору способів проведення занять (Π_3) (рис. 2).

Рис. 2. Вибір форм, способів і методів організації навчального процесу за індивідуально орієнтованою освітньою системою

Розглянемо кожну площину окремо.

Відбір методу навчання (площина Π_1). Оскільки методи навчання – явище багатостороннє й багатовимірне, то й основ для їх розподілу за класами або групами може бути багато [6, с. 493]. Так, К. Ягодовський описував методи навчання за принципом дослідницького підходу до учіння і виділяв: *догматичні, ілюстративні, евристичні та дослідницькі* методи [15]; Г. Ващенко брав за основу ознаки внутрішнього логічного шляху навчального пізнання і виділяв методи: *індуктивні, дедуктивні, аналітичні та синтетичні* [4]; Ю. Бабанський виходив із того, що методи повинні виступати, з одного боку, в ролі способів основних видів діяльності, а з іншого – як засіб формування цих ти-

пів діяльності: *методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності, методи контролю, аналізу та оцінювання результатів навчання* [1].

Нами за основу було взято класифікацію І. Лернера і М. Скаткіна, яка включала п'ять основних груп методів: *пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний виклад, евристичний (частково-пошуковий) і дослідницький* [7; 9]. Якщо проаналізувати перелічені класифікації, то можна помітити закономірність: більшість зі складових мають зміну позиції студента від об'єкта навчання, одержувача готової інформації до суб'єкта учення, який самостійно добуває інформацію і конструює необхідні способи дій. Студент сам для себе вибирає позицію: той, кого навчають, або той, хто навчається. Зрозуміло, що в цьому йому допомагають викладачі, які з урахуванням даних діагностики рекомендують вибір того чи іншого методу навчання. При цьому вони можуть коригувати або змінювати використовувані методи залежно від форми та способу проведення заняття.

Вибір форми заняття (площина Π_2). Форми навчання визначають, яким чином має бути організований процес навчання, на відміну від методів, які відповідають на запитання, як навчати [6, с. 965]. Форми занять виокремлюють форми організації навчальної роботи, а саме: *лабораторні заняття, практичні заняття, семінарські заняття, лекції, консультації* тощо. Кожна з перелічених форм має свої особливості та сутнісні характеристики.

Вибір форми проведення заняття залежить від багатьох чинників: від того, вивчається новий матеріал чи йде повторення або закріплення вивченого матеріалу, проводиться контроль засвоєння навчальної інформації чи робиться корекція і коригування навчальних дій; навчальний матеріал має теоретичний виклад чи він пов'язаний із його практичним використанням або дослідженням; потребує використання лабораторних приміщень, установок, обладнання або для цього підійдуть класичні аудиторії. Тому вибір форми проведення заняття залежить від чинників, що автоматично підштовхують студента до вибору наперед заданої форми проведення заняття, при цьому враховується часовий і організаційний режими навчання, місце його проведення (вільна чи вже задіяна лабораторія або аудиторія), склад тимчасової студентської групи, "завантаженість" викладача і т. ін. Але за таких обмежень у студента все ж залишається ступінь свободи вибору форми проведення заняття.

Перетинання ліній вибору форм занять і методів навчання вказує на різноманіття дидактичних підходів із позиції поєднання цих елементів. П'ять виділених елементів (методи навчання і форми заняття) дають не менше двадцяти п'яти варіантів цього поєднання.

Вибір способу проведення занять (площина П₃). Дуже важливою особливістю навчального процесу є вибір способу проведення заняття за ознакою кількості людей, що навчаються. Кількість студентів, одночасно включених у навчальний процес, є однією з головних ознак ефективно організованої індивідуально орієнтованої системи навчання, тому що саме індивідуалізація навчання найбільш яскраво виявляє свої особливості, коли окремому студентові приділяється досить багато педагогічної уваги.

Способи проведення занять класифікуються за кількістю присутніх: *один індивідуум*: прикладом може бути індивідуальне заняття чи консультація; *дві особи (пара)*: прикладом може служити навчання у парах змінного типу; *група* (від трьох до семи осіб): прикладом може служити екіпажна робота в умовах концентрованого “занурення”; *колектив* (від двадцяти п’яти до тридцяти осіб): одна академічна студентська група; *потік* (від ста до двохсот осіб): кілька навчальних (академічних) груп, що утворюють так званий студентський потік.

Колективний (кооперативний) спосіб проведення занять передбачає наявність спільної мети, об’єднання зусиль студентів для її досягнення, у тому числі на основі розподілу функцій і обов’язків між учасниками діяльності, співробітництво у процесі її здійснення, відповідальність кожного за результати своєї роботи перед колективом. Індивідуальна форма не вимагає наявності спільної мети діяльності; кожен її учасник працює незалежно від іншого відповідно до своїх навчальних можливостей у притаманному йому темпі. Результати його роботи не позначаються на результатах роботи інших [6, с. 966]. Але ж це не означає, що навчання в групах (від двох і більше осіб) не дає можливості реалізовувати принцип індивідуалізації навчання. Індивідуалізація навчання спирається на керування розвитком людини, що базується на глибокому знанні особливостей та умов її навчання і життя. О. Котиков так характеризує цей процес: “Застосування індивідуалізації навчання передбачає не пристосування цілей і основного змісту навчання до окремого студента, а пристосування форм і методів педагогічного впливу до індивідуальних особливостей задля забезпечення запроєктованого рівня розвитку особистості” [6, с. 332].

Повернемося до нашої моделі вибору форм, способів і методів організації навчання за індивідуально орієнтованою освітньою системою (див. рис. 2). Тепер схема різноманіття дидактичних інструментів нараховує, як мінімум три площини з п’ятьох режимів навчального процесу. Ми бачимо, що поєднання п’яти форм і п’яти способів проведення занять за п’ятьма різними методами навчання дає множину в сто двадцять п’ять варіантів дидактичних інструментів як для студентів, так і для викладачів.

Представлене моделювання дозволяє адекватно і правильно добирати методи навчання відповідно до форм занять чи способів їх проведення (залежно від кількості присутніх на них) або, навпаки, добирати форми проведення занять (лекція, семінар, лабораторна робота тощо) відповідно до вибору реалізованих методів чи способів проведення занять (залежно від кількості учасників). І, нарешті, способи проведення занять можуть визначати два інші компоненти: методи навчання і форми проведення занять.

Необхідна для ефективного професійного навчання індивідуалізація неможлива в чистому вигляді, принаймні, через три основні причини. По-перше, навчання окремо взятого індивіда буде коштувати великих фінансових витрат як для студента, так і для вищого навчального закладу. По-друге, молодь відчуває потребу спілкуватися зі своїми колегами з тим, “щоб якимось показати своє професійне достоїнство” [12, с. 19]. По-третє, самоосвіта вимагає соціальної звітності результатів індивідуального навчання, змагальності та здорового суперництва зі своїми колегами по навчанню, товаришами і друзями. І. Бьом, Й. Шнайдер вважають, що “досвід, погляди, методика і результати мають критикуватися, змінюватися, доповнюватися і т. ін. Навчання у студентській групі також сприяє досягненню більш високих цілей продуктивного навчання, тобто підвищує впевненість у собі щодо здобуття основної кваліфікації” [12, с. 20].

Проблема дозування індивідуальних і колективних способів проведення занять з індивідуальними і груповими формами (наприклад, індивідуальна консультація – масове лекційне заняття), а також використання відповідних індивідуальних і масових методів навчання (наприклад, метод “занурення” – ділова гра) завжди залежала від багатьох чинників: насамперед, від бажання самого студента, можливостей аудиторного фонду (його наповнюваність), зайнятості навчальних лабораторій, наявності та завантаженості устаткування, приладів та інших суто технічних параметрів. Важливим чинником є затребуваність викладача студентами, що, у свою чергу залежить від його рівня кваліфікації, педагогічної компетентності та комунікабельності, завантаженості щодо наукової діяльності. Усе це в сукупності визначає загальний рейтинг викладацької діяльності.

Отже, студент повинен знайти ту “золоту” середину між індивідуальним і колективним, усвідомити себе частиною колективу, команди; одержати досвід співробітництва, виробити соціальні навички професійної взаємодії та навички фахового спілкування і комунікації із собі подібними. З іншого боку, прагматична індивідуальна спрямованість, професійний егоїзм у доброму значенні цього слова, зібраність і цілеспрямованість на одному об’єкті навчання без зайвих перешкод (без так званого “колективного шуму”) ро-

буть суто індивідуальний процес більш привабливим і продуктивним. Запропонована нами модель добору форм і способів проведення занять разом із вибором методів навчання дає, на наш погляд, оптимальні шляхи вирішення проблем співвідношення “індивідуального” і “колективного”.

У подальших дослідженнях можлива розробка нових моделей у виборі форм, способів і методів організації навчального процесу з орієнтацією кожного студента на його самооцінку, власну мотивацію й ініціативу стосовно навчальної діяльності.

Посилання:

1. *Бабанский Ю. К.* Методы обучения в современной общеобразовательной школе / *Ю. К. Бабанский*. — М. : Просвещение, 1985. — 208 с.
2. *Байбородова Л. В.* Организация обучения старшеклассников сельских школ по индивидуальным планам : методическое пособие / *Л. В. Байбородова, Е. Н. Серебренникова* и др. — Ярославль : Департамент образования Администрации Ярославской обл., 2006. — 116 с.
3. *Бердяев Н. А.* Я и мир объектов. Опыт философии одиночества и общения / *Николай Бердяев* // *Дух и реальность*. — М. : АСТ ; Харьков : Фолиус, 2003. — С. 25—40.
4. *Ващенко Г. Г.* Загальні методи навчання : підруч. для педагогів / *Г. Г. Ващенко*. — К. : Укр. вид. спілка, 1997. — 415 с.
5. *Газман О. С.* Педагогика свободы : путь в гуманистическую цивилизацию XXI века / *О. С. Газман* // *Новые ценности образования*. — Вып. 6. Забота — поддержка — консультирование. — М. : Инноватор, 1996. — С. 10—38.
6. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень*. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
7. *Лернер И. Я.* Дидактические основы методов обучения / *И. Я. Лернер*. — М. : Педагогика, 1981. — 186 с.
8. *Лоренц В. В.* Проектирование индивидуально-образовательного маршрута как условие подготовки будущего учителя к профессиональной деятельности : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 общая педагогика, история педагогики и образования, 13.00.08 теория и методика профессионального образования / *Лоренц Вероника Викторовна* ; Омский гос. пед. ун-т. — Омск, 2001. — 250 с.
9. *Скаткин М. Н.* О методах обучения / *М. Н. Скаткин, И. Я. Лернер* // *Советская педагогика*. — 1965. — № 3. — С. 21—26.
10. *Соколова М. Л.* Проектирование индивидуальных образовательных маршрутов студентов в вузе : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 общая педагогика, история педагогики и образования / *Соколова Мария Леонидовна* ; Поморский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. — Архангельск, 2001. — 202 с.
11. *Суртаева Н. Н.* Проектирование педагогических технологий в профессиональной подготовке учителя (на примере естественно-научных дисциплин) : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. пед. наук : 13.00.01 общая педагогика, история педагогики и образования / *Суртаева Надежда Николаевна* ; Российский гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. — М., 1995. — 40 с.
12. *Теория и практика продуктивного обучения : коллективная монография / под ред. академика РАО М. И. Башмакова*. — М. : Народное образование, 2000. — 248 с.
13. Указ Президента України “Про додаткові заходи вдосконалення професійно-технічної освіти в Україні” від 18.09.2004 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1102/2004>.

14. Эльконин Б. Д. Психология развития : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д. Б. Эльконин. — М. : Академия, 2001. — 144 с.
15. Ягодовский К. П. Вопросы общей методики естествознания / Константин Павлович Ягодовский. — М. : Учпедгиз, 1951. — 365 с.

References (translated and transliterated)

1. Babanskiy Yu. K. Metody obucheniya v sovremennoy obshcheobrazovatel'noy shkole (Methods of training at modern comprehensive school). Moscow, 1985. 208 p.
2. Bayborodova L. V., Serebrennikov E. N., et al. Organizatsiya obucheniya starsheklassnikov sel'skih shkol po individual'nym planam : metodicheskoe posobie (Organization of senior pupils' training at rural schools under individual plans : methodical guide). Yaroslavl', 2006. 116 p.
3. Berdiaev N. A. Ya i mir ob'ektov. Opyt filosofii odinochestva i obshcheniya (I and the world of objects. Experience of philosophy of loneliness and communication) // Spirit and reality. Moscow-Kharkov, 2003. P. 25–40.
4. Vashchenko G. G. Zahalni metody navchannia (pidruch. dlia pedahohiv) (General methods of training : textbook for teachers). Kyev, 1997. 415 p.
5. Gazman O. S. Pedagogika svobody : put' v gumanisticheskuyu tsivilizatsiyu XXI veka (Freedom pedagogics : a way to a humanistic civilization of the 21st century) // New values of education. Vol. 6. Care – support – consultation. Moscow, 1996. P. 10–38.
6. Entsyklopediya osvity [Education encyclopedia / Academy of pedagogical sciences of Ukraine; editor-in-chief V. G. Kremen']. Kyev, 2008. 1040 p.
7. Lerner I. Ya. Didakticheskie osnovy metodov obucheniya (Didactic bases of methods of training). Moscow, 1981. 186 p.
8. Lorentz V. V. Proektirovanie individualno-obrazovatel'nogo marshruta kak uslovie podgotovki budushchego uchitel'ia k professional'noy deiatel'nosti (Designing of an individually-educational route as a condition of future teacher's preparation for professional work : Ph. D. thesis in pedagogical sciences : 13.00.01 general pedagogics, history of pedagogics and education, 13.00.08 theory and methods of vocational training; Omsk State Pedagogical University). Omsk, 2001. 250 p.
9. Skatkin M. N., Lerner I. Ya. O metodah obucheniya (About training methods // Soviet Pedagogics, 1965. № 3. P. 21—26.
10. Sokolova M. L. Proektirovanie individual'nyh obrazovatel'nyh marshrutov studentov v vuze (Designing of individual educational routes of students at higher school : Ph. D. thesis in pedagogical sciences : 13.00.01 general pedagogics, history of pedagogics and education; M. V. Lomonosov State University of Pomorsk). Arkhangel'sk, 2001. 202 p.
11. Surtaeva N. N. Proektirovanie pedagogicheskikh tehnologiy v professional'noy podgotovke uchitel'ia (na primere estestvenno-nauchnykh distsiplin) (Designing of pedagogical technologies in teacher's vocational training (based on natural science subjects) : author's abstract of thesis for submitting scientific degree of Doctor of Pedagogy : 13.00.01 general pedagogics, history of pedagogics and education; Russian State Pedagogical University named after A. I. Herzen). Moscow, 1995. 40 p.
12. Teoriya i praktika produktivnogo obucheniya : kollektivnaya monografiya (The theory and practice of productive training : collective monograph / under edition of M. I. Bashmakov, the academician of Russian Open Society). Moscow, 2000. 248 p.
13. Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro dodatkovy zahody vdoskonalennia profesiyno-tekhnichnoi osvity v Ukraini" (The decree of the President of Ukraine "About additional measures of vocational training improvement in Ukraine" from 9/18/2004) [Electronic resource]. — Mode of access : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1102/2004>

14. *El'konin B. D.* Psihologiya razvitiya : ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy (Development psychology : manual for students of higher educational institutions). Moscow, 2001, 144 p.
15. *Yagodovskiy K. P.* Voprosy obshchey metodiki estestvoznaniya (Questions of the general methods of Natural Sciences). Moscow, 1951. 365 p.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2013

М. Коляда

Выбор оптимальных форм, способов и методов организации учебного процесса по индивидуально ориентированной образовательной системе

В статье предложен новый подход в выборе оптимальных форм, способов и методов организации учебного процесса в индивидуально-ориентированной образовательной системе. Рассмотрены основные свободы студентов, которые учатся по индивидуальной траектории обучения. Целью статьи является попытка выделения основных свобод студентов сферы информационной безопасности и построение на их основе наглядной модели объединения форм, способов и методов организации учебного процесса по индивидуально-ориентированной системе. Именно возможность свободы выбора и вариативность при проектировании индивидуального образовательного маршрута, является отличительной особенностью лично-ориентированного образовательного процесса. Показано, что проблема дозирования индивидуальных и коллективных способов проведения занятий, с индивидуальными и групповыми формами самих занятий, а также использование соответствующих индивидуальных и массовых методов обучения зависит от многих факторов, в первую очередь, от личной заинтересованности обучаемого и возможностей учебного заведения. Предложенная модель отбора форм и способов проведения занятий, вместе с выбором методов обучения, дает оптимальные решения возникающих проблем соотношения “индивидуального” и “коллективного”.

Ключевые слова: свобода выбора студента, индивидуальный образовательный маршрут, индивидуальные особенности студента, дидактический инструмент.

М. Koliada

Choice of Optimum Forms, Ways and Methods of Educational Process Organization in Individually Oriented Educational System

The author of the article suggests a new approach to the choice of optimum forms, ways and methods of the educational process organization in the individually-focused educational system. The article deals with basic freedoms of students who study on an individual trajectory of training. The aim of the article is an attempt of allocation of basic freedoms of students of information security sector and, on their basis, a construction of evident model of association of forms, ways and methods of the educational process organization in the individually-oriented system. The possibility of a freedom in choosing and variability at designing of an individual educational path are distinctive feature of the person-oriented educational process. The article shows that the problem of dispensing individual and collective ways of conducting lessons with individual and group forms of lessons, as well as the use of corresponding individual and group methods of training depends on many factors, first of all, from personal interest of the trainee and educational institution possibilities. The suggested model of selecting forms and ways of conducting lessons, together with a choice of training methods, gives optimum decisions of arising problems of a “individual” and “collective” parity.

Key words: student's freedom of choice, individual educational path, student's specific features, didactic tool.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
старий науковий співробітник І. М. Козловська

Ємчик Любов Федорівна – старший науковий співробітник відділу природничо-математичних дисциплін Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Загорний Максим Петрович – старший викладач кафедри методики професійного навчання і новітніх технологій виробництва Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників ДВНЗ “Університет менеджменту освіти” Національної академії педагогічних наук України

Зельман Леся Несторівна – аспірант відділу гуманітарної освіти Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Кадемія Майя Юхимівна – завідувач кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, кандидат педагогічних наук, доцент

Кізім Світлана Степанівна – старший викладач кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, кандидат педагогічних наук

Коляда Михайло Георгійович – завідувач кафедри інформаційного захисту та цивільної безпеки Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України, Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників, доктор педагогічних наук, доцент

Матійків Ірина Миколаївна – старший науковий співробітник відділу практичної психології Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Микитюк Оксана Михайлівна – доцент Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Онищенко Василь Денисович – завідувач відділу гуманітарної освіти Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник

Осадчий В'ячеслав Володимирович – професор кафедри інформатики і кібернетики Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент

Свистун Валентина Іванівна – завідувач лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент

Наукове видання

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
Національний університет “Львівська політехніка”

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Науково-методичний журнал

Коректура: С. Вдович

Комп'ютерна верстка, технічне редагування: С. Вдович, М. Голяк

Макет обкладинки: О. Борисенко, У. Келеман

Підписано до друку 10.04.2014 р.
Формат 60×84/16. Папір Convex. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 13,0. Наклад 200 прим.

Видання здійснено Поліграфічним центром
Видавництва Національного університету
“Львівська політехніка”
вул. Колесси, 2, м. Львів, 79000